

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ה

בע"ה

יהודה – האיש שעיצב את אישיותו מחדש

"יכול הוא האדם להיות הארכיטקט של אישיותו"

1. מדרש בראשית רבה, פרשה פ"ה, א

"ויהי בעת ההוא וירד יהודה מאת אָחיו" –
"בגדה יהודה ותועבה נעשתה וגו'" (מלאכי ב', יא),
אמר ליה: כפרת יהודה שקרפת יהודה, ותועבה נעשתה בְּיִשְׂרָאֵל,
יהודה נעשה חליו: "כי חלל יהודה קדש ה' אֲשֶׁר אֶהָב" (שם).

2. מלאכי ב', יא-יב

בגדה יהודה ותועבה נעשתה בְּיִשְׂרָאֵל
ובירושלים כי חלל יהודה קדש ה' אֲשֶׁר אֶהָב
ובעל בת אל גָּכָר. זכרת ה' לְאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה עַר
וְעָנָה מֵאֲהָלָי יַעֲקֹב וּמִגִּישׁ מִנְחָה לֵה' צְבָאוֹת.

3. מדרש בראשית רבה, פרשה פ"ה, ג

רבי יהודה בר סימון ורבי חנין בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל מִי שֶׁהוּא מִתְחִיל בְּמַצָּנָה וְאֵינוֹ גּוֹמְרָה קוֹבֵר אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בְּנָיו, מִמֵּי
אֲתָה לְמַד מִיהוּדָה (בראשית ל"ז, כו): "וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל אָחִיו מֶה בָּצַע וְגוֹ'", הִנֵּה לוֹ לְהוֹלִיכּוֹ עַל כְּתָפוֹ אֶצֶל אָבִיו! מֶה
גָּרַם לוֹ, קִבֵּר אִשְׁתּוֹ וּבְנָיו.

4. רש"י בראשית ל"ח, א

"ויהי בעת ההיא" – למה נסמכה פרשה זו לכאן, והפסיק בפרשתו של
יוסף? ללמד שהורידוהו אחיו מגדולתו כשראו בצרת אביהם. אמרו:
אתה אמרת למוכרו, אילו אמרת להשיבו, היינו שומעים לך.

5. ר' יוסף בכור שור בראשית ל"ח, א

"וירד יהודה מאת אחיו" – כיון שראה צערו
של אביו ובכיותו, לא היה יכול לסבול, ופירש
מבית אביו ומאחיו.

6. צרור המור בראשית ל"ח, א

והנראה מפשט הכתוב כי יהודה ראה בצרת אביו שהיה בוכה ומתאבל תמיד על בנו. וראה יהודה בעצמו שהוא הגורם
מכירת אחיו. ולפי שלא יכול להתאפק לראות בצרתו נתחרט מחטאתו והודה על פשעו וירד מגדולתו הוא מעצמו. לפי
שאינו דומה המתבייש מעצמו למתבייש מאחרים כמוזכר בתעניות. ולכן נפרש מאחיו ורצה להתבודד ולהצטער ולא
לישב בסוד משחקים. ורצה לילך אל ארץ אחרת למקום שאין מכירין אותו ללבוש שחורים כמאמר ר' אלעאי. וזהו
"וירד יהודה מאת אחיו" לעשות תשובה שלימה ולהודות על חטאתו.

7. ספורנו בראשית ל"ח, א

"ויהי בעת ההיא" – באותו הזמן שנמכר יוסף למצרים בסבת עצת יהודה שאמר למוכרו ולא אמר להשיבו ושכל את
אביו, חל על יהודה פרי מעלליו, והוליד שני בני מות ונשאר שכול משניהם.

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ה

8. הגרי"ד סולוביצ'יק, "על התשובה" (עמ' 242-240)

אנו מצפים דרך כלל שיגלה אדם עקביות מסויימת בדעותיו ובמעשיו, שיהא מייצג דרך בחיים, אופי. גם בחיי האדם שורר החוק של סיבה ומסובב, מעשה ותוצאתו. האדם מגיב לתופעות בצורה מסודרת ולא על פי קפריזות משתנות. הרבה הלכות מבוססות על העובדה כי האדם פועל בשיטתיות מסויימת... "חזקה על שליח עושה שליחותו", "אין אדם פורע חובו בתוך זמנו"...

וכאן מתעוררת השאלה: אם מעשי האדם ותגובותיו כאילו קבועים מראש, במה מתבטאת איפוא "הבחירה החופשית"?

התשובה לכך היא בעלת שני פנים: הפן האחד, עתים יש שכוח הרצון של האדם מסוגל להתגבר על חוק הסיבתיות שהוא נתון ופועל בתוכו, ועם שהדבר כרוך לרוב בקשיים גדולים, הרי יש בכוח האדם לפעול נגד נטיותיו הטבעיות ונגד הרוטינה שהוא שרוי בה. אך הפן השני של "הבחירה החופשית" הוא כמדומה עיקר. הוא אינו בכך שאדם חורג בפעולותיו מן המסגרת השיטתית-עקבית, אל מחוץ לחוק הסיבתיות, אלא בכך שביכולת האדם לחוקק ולקבוע את תוכנו של חוק הסיבה והמסובב שבו יפעל. **יכול הוא האדם להיות הארכיטקט של אישיותו, יכול הוא לעצב במו-ידיו את אופיו**, את הדרך בה ילך, אף יכול הוא לקבוע מראש מה תהיינה תגובותיו לתופעות ולמקרים מסויימים בחייו...

הבחירה החופשית, אם אדם יודע לבחור נכונה, יש בה לעצב מלכתחילה את הצורה בה יגיב ממילא ומעצמו לכשיגיע לרגע של ניסיון ומבחן. בכוח הבחירה החופשית מסוגל אדם לגבש מראש את הדינמיקה הרוחנית הפועלת בו, תגובותיו נעשות טבעיות, חלק ממנגנונו הנפשי, וממילא אינו בא כלל למלחמה עם היצר.